

GDPR in gerechtelijk deskundigenonderzoeken

Moet een gerechtsdeskundige rekening houden met de GDPR, de Algemene Verordening Gegevensbescherming, wanneer hij of zij bij de procespartijen stukken opvraagt? Het antwoord op die vraag is ja, tenminste als die stukken persoonsgegevens bevatten. Dat blijkt uit een recent arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie. Wat dat concreet betekent, lichten we toe in deze bijdrage. Ten eerste beantwoorden we de vraag waarom de AVG volgens ons toepasselijk is op gerechtsdeskundigen en vervolgens analyseren we de concrete implicaties hiervan voor de overlegging van stukken in het kader van een gerechtelijk deskundigenonderzoek. Tot slot gaan we nader in op de mogelijke risico's en sancties waaraan een gerechtsdeskundige wordt blootgesteld in geval de regels van de AVG niet nageleefd worden.

1. De aanleiding voor deze bijdrage: de zaak Norra Stockholm Bygg

Een arrest van 2 maart 2023 van het Hof van Justitie van de Europese Unie, uitgesproken in de zaak Norra Stockholm Bygg, heeft recent behoorlijk wat deining veroorzaakt. Daarin boog het Hof zich over de vraag of een rechter rekening moet houden met de Verordening Gegevensbescherming (hierna: de 'AVG') wanneer hij of zij een procespartij beveelt om bepaalde stukken die persoonsgegevens bevatten, te overleggen.

Het Hof wond er geen doekjes om: rechters kunnen zich niet boven de wet stellen. De AVG geldt ook voor hen. Rechtbanken moeten dus rekening houden met de AVG in de uitoefening van hun opdracht.

Niet zonder reden stellen heel veel juridische actoren zich sindsdien vragen bij de implicaties van dit arrest voor de invulling van hun rol en taak binnen de rechtsbedeling. Geldt hetzelfde voor, bv., arbiters? Of voor gerechtsdeskundigen? Het antwoord op die vraag is affirmatief. Als een rechter al gebonden is door de AVG, dan kan de gerechtsdeskundige er zich evenmin aan onttrekken.

2. Waarom is de AVG van toepassing op gerechtsdeskundigen?

De AVG kent een zeer ruim toepassingsgebied. Ze is van toepassing zodra er sprake is van een "verwerking" van persoonsgegevens. Het Hof benadrukt dat een overlegging van stukken in het kader van een gerechtelijke procedure kwalificeert als een verwerking in de zin van de AVG. Dit is niet anders indien de overlegging van stukken gebeurt door een overheidsrechter. De identiteit van diegene die ze verwerkt, doet er immers niet toe. De AVG is van toepassing op zowel verwerkingen door particulieren als verwerkingen door openbare instanties, met inbegrip van een rechterlijke macht.

De volgende vraag is of een overlegging van stukken en het gebruik ervan in het kader van een gerechtelijk deskundigenonderzoek eveneens onder de AVG valt. Het Hof van Justitie heeft zich daarover nog niet expliciet uitgesproken. Wij zijn niettemin van mening dat de redenering van het Hof van Justitie in haar arrest van 2 maart 2023 per analogie kan toegepast worden op gerecht deskundigen. Het lijdt geen twijfel dat wanneer in het kader van een deskundigenonderzoek stukken met persoonsgegevens moeten worden overgelegd en/of deze stukken worden aangewend voor het deskundig verslag er sprake is van een verwerking die onder de AVG valt. Er is in de AVG ook geen uitsluitings- of uitzonderingsbepaling die men zou kunnen aangrijpen om een verwerking in het kader van een deskundigenonderzoek *ipso facto* uit te sluiten uit het toepassingsgebied van de AVG. Het feit dat de deskundige werd aangesteld door een rechter in het kader van een gerechtelijke procedure maakt geen verschil uit. Dat ook de beoordeling van de gerechtsdeskundige onder de AVG kan vallen blijkt afdoende uit overweging 20 van de AVG, naar luidt waarvan *“de onderhavige verordening onder meer van toepassing is op de activiteiten van gerechten en andere rechterlijke autoriteiten”*. Gerechtsdeskundigen zijn ofwel te beschouwen als rechterlijke autoriteiten – omdat ze worden aangesteld door een rechtbank om advies te verlenen in het kader van een gerechtelijke procedure – ofwel als particulieren – omdat het geen overheden zijn – maar in elk van deze hoedanigheden vallen ze onder de AVG wanneer ze persoonsgegevens verwerken. Dat heeft de Belgische Gegevensbeschermingsautoriteit overigens in 2020 ook al bevestigd in een zaak van een arts aangesteld als gerechtsdeskundige.

3. Valt een gerechtsdeskundige te beschouwen als een “verwerkingsverantwoordelijke”, en zo ja, wat betekent dat?

Een verwerkingsverantwoordelijke in de zin van de AVG is elke natuurlijk persoon of rechtspersoon, overheidsinstantie, dienst of ander orgaan die/dat het doel van de verwerking van persoonsgegevens vaststelt, evenals de middelen voor.

Dat iemand beschouwt wordt als verwerkingsverantwoordelijke heeft een groot belang. De verwerkingsverantwoordelijke draagt immers de belangrijkste verantwoordelijkheid voor de verwerking, wat belangrijke verplichtingen met zich meebrengt.

In zijn arrest in de zaak *Norra Stockholm Bygg* heeft het Hof van Justitie beslist dat de rechter die de overlegging beveelt van stukken die persoonsgegevens bevatten, een verwerkingsverantwoordelijke is.

Hetzelfde kan volgens ons gezegd worden van gerechtsdeskundigen die gebruik maken van hun wettelijke bevoegdheid om stukken die persoonsgegevens bevatten op te vragen bij partijen. Per analogie met rechters gelden zij als verwerkingsverantwoordelijken in de zin van de AVG. Zij bepalen immers het doel en de middelen van de verwerking wanneer zij beslissen om bepaalde stukken op te vragen en om deze stukken al dan niet te gebruiken in het deskundigenverslag.

4. Wat zijn de implicaties voor gerechtsdeskundigen die stukken wensen op te vragen? Zes basisprincipes.

De toepassing van de AVG heeft belangrijke implicaties voor de rol die gerechtsdeskundigen vervullen in het kader van een deskundigenonderzoek. Ze mogen niet zomaar persoonsgegevens verwerken, maar moeten voldoen aan een reeks voorwaarden.

Die voorwaarden vloeien voort uit zes basisprincipes:

- i. de verwerking van de persoonsgegevens moet op een rechtmatige, behoorlijke en transparante wijze gebeuren (“rechtmatigheid, behoorlijkheid en transparantie”);
- ii. de persoonsgegevens mogen slechts worden verwerkt voor welbepaalde, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigde doeleinden (“doelbinding”);
- iii. de verwerking van persoonsgegevens moet toereikend zijn, ter zake dienend en beperkt tot wat noodzakelijk voor de doeleinden waarvoor zij worden verwerkt (“minimale gegevensverwerking”);
- iv. de persoonsgegevens die worden verwerkt moeten juist en actueel zijn (“juistheid”);
- v. de persoonsgegevens mogen niet langer bewaard worden dan noodzakelijk voor de verwerking (“opslagbeperking”); en
- vi. de verwerking moet gepaard gaan met het nemen van passende maatregelen om de integriteit en vertrouwelijkheid van de persoonsgegevens te waarborgen (“integriteit en vertrouwelijkheid”).

Het valt buiten het bestek van deze bijdrage om alle concrete verplichtingen die daaruit voortvloeien te bespreken. Eén en ander is vrij complex en sterk afhankelijk van het soort gegevens dat verwerkt wordt. Zo gelden bijvoorbeeld veel striktere regels voor de verwerking van bijzondere categorieën van persoonsgegevens, zoals gezondheidsgegevens. Het arrest van 2 maart 2023 toont wel waar het Hof de nadruk op legt: de verwerkingsverantwoordelijke moet waken over de rechtmatigheid van de verwerking en mag niet onbeperkt stukken opvragen gelet op het beginsel van minimale gegevensverwerking.

Wat de rechtmatigheid betreft, kunnen we kort zijn. Het Hof beschouwt de overlegging van stukken met persoonsgegevens op last van de rechter als rechtmatig. Zonder in te gaan op de omstandige juridische analyse waarmee het Hof van Justitie deze conclusie onderbouwt, kunnen we kortheidshalve stellen dat hetzelfde opgaat voor de overlegging op last van een gerechtsdeskundige.

Waar we wél willen bij stilstaan, is de vraag naar de grenzen en beperkingen die gelden.

5. Welke beperkingen gelden voor de gerechtsdeskundige die stukken met persoonsgegevens opvraagt?

Het antwoord op die vraag is hetzelfde als voor de overheidsrechter: de gevraagde overlegging moet “noodzakelijk en evenredig” zijn.

Om te beoordelen wat noodzakelijk en evenredig is, zo oordeelt het Hof, is een belangenafweging vereist. De rechter *c.q.* gerechtsdeskundige dient het belang van de derden wier persoonsgegevens het voorwerp zijn van de maatregel, af te wegen tegen het recht op daadwerkelijke rechtsbescherming. Dat wil zeggen, weegt het voordeel van de overlegging van stukken voor de waarheidsvinding op tegen het nadeel voor de privacy van derden?

Men kan zich inbeelden dat veel gerechtsdeskundigen hierover in het duister zullen tasten. Hoe moeten zij die belangen met elkaar afwegen? Ons antwoord: dat doet men door rekening te houden met de concrete omstandigheden. Om de belangen te kunnen afwegen moet de gerechtsdeskundige daarom tijd vrijmaken om een zo volledig mogelijk beeld te vormen van die omstandigheden. Dat kan hij of zij doen door aan de partijen vragen te stellen, zoals :

- Over welk soort persoonsgegevens gaat het? Wat is precies de inhoud ervan?
- Welke impact kan de overlegging ervan hebben op de derden over wie het gaat?
- Hoe zijn die gegevens in het bezit gekomen van de partij in kwestie?
- Voor welk doel werden die gegevens bijgehouden?

- Op welke manier zijn de partijen daar reeds mee omgesprongen?
- Hoe belangrijk zijn die persoonsgegevens voor het vervullen van mijn opdracht?
- Kan ik tot een gedegen advies komen zonder de stukken op te vragen?
- Wat zal de impact zijn op de duur en de kost van de expertise als ik géén overlegging eis?
- Wat staat er op het spel voor de partij die aandringt op de stukken? Heeft die partij nog alternatieven?

Bij het maken van deze afweging dient de rechter bovendien rekening te houden met het beginsel van minimale gegevensverwerking. Wat dit precies inhoudt, komt hieronder aan bod.

6. Wat betekent “minimale gegevensverwerking”?

Minimale gegevensverwerking betekent dat de overlegging van de persoonsgegevens beperkt moet blijven tot wat *noodzakelijk* is voor de doeleinden van de verwerking. Gerechtsdeskundigen die belast zijn met een deskundigenopdracht dienen er dus over te waken dat de door hen opgevraagde stukken, en bij uitbreiding de door hen op te stellen deskundigenverslagen, uitsluitend persoonsgegevens bevatten die noodzakelijk zijn voor de doeleinden van hun onderzoek.

Hoe kan de deskundige beoordelen of de betrokken gegevens noodzakelijk zijn? Daartoe moet de gerechtsdeskundige zich afvragen of hij zijn onderzoek op een even adequate manier kan voeren zonder die gegevens te verwerken.

Concreet moet de deskundige daarom eerst en vooral nagaan of er minder indringende bewijsmaatregelen mogelijk zijn voor het bereiken van het nagestreefde doel. Indien dit geen optie is, moet de gerechtsdeskundige overwegen om aanvullende beschermingsmaatregelen te nemen om de inmenging in het recht op gegevensbescherming te beperken. Voorbeelden van dergelijke maatregelen zijn:

- de pseudonomisering van niet noodzakelijk gegevens, d.i. het nemen van technische en organisatorische maatregelen zodat de persoonsgegevens niet meer aan een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon kunnen worden gekoppeld;
- het beperken van de toegang tot de gegevens; en
- partijen gelasten dat ze de gegevens niet voor enig ander doel gebruiken dan de bewijsvoering.

Afhankelijk van de concrete omstandigheden kan het aangewezen zijn om de partijen te horen over de keuze van de aanvullende of flankerende maatregelen.

Hoe dit concreet in de praktijk verder moet worden ingevuld, zullen de rechtspraak en rechtsleer verder moeten uitwijzen. Het strekt tot aanbeveling dat, net zoals dit het geval is voor arbiters, er richtlijnen worden uitgevaardigd voor gerechtsdeskundigen zodat zij praktische tools aangereikt krijgen over hoe zij met deze verplichtingen moeten omgaan. Hier ligt een taak weggelegd voor de representatieve organisaties van gerechtsdeskundigen.

7. Aan welke sancties stelt een gerechtsdeskundige zich bloot indien hij stukken opvraagt in strijd met de AVG?

De AVG voorziet in diverse sancties. Wat de boetes betreft, deze zijn niet min. Ze kunnen oplopen tot 20.000.000 euro of 4% van de wereldwijde omzet. Het opleggen van boetes behoort tot de bevoegdheid van de toezichthoudende autoriteiten.

Een overheidsrechter die de AVG naast zich neerlegt, hoeft die boetes niet te vrezen. Een rechter valt immers niet onder het gezag van de toezichthouders, zo leest men in de AVG. Of hetzelfde geldt voor gerechtsdeskundigen, is onduidelijk. Hoewel gerechtsdeskundigen niet letterlijk worden uitgesloten, zijn er ons inziens goede redenen om de uitsluiting in kwestie analogisch te interpreteren, in het voordeel van gerechtsdeskundigen. De bedoeling van de uitsluiting is om de onafhankelijkheid van de rechter en de goede rechtsbedeling te vrijwaren. Welnu, gerechtsdeskundigen die aangesteld zijn door een rechtbank handelen in zekere zin als “hulpagent van de rechter”. In de uitoefening van die functie moeten gerechtsdeskundigen dezelfde bescherming als de overheidsrechter genieten. Zoniet dreigt de rechter onrechtstreeks getroffen te worden in zijn of haar onafhankelijkheid. Immers, als toezichthoudende overheden administratieve geldboetes zouden kunnen opleggen aan gerechtsdeskundigen voor hun optreden in een gerechtelijk deskundigenonderzoek, dan zou de integriteit van het deskundigenonderzoek en bij uitbreiding van het geschillenbeslechtsingsproces aangetast kunnen worden.

Of onze redenering de toezichthouder kan overtuigen, zal evenwel nog moeten blijken. De tijd zal het allicht uitwijzen.

8. Besluit

Een gerechtsdeskundige die persoonsgegevens opvraagt bij de partijen valt onder de toepassing van de AVG. Hij of zij is te beschouwen als een verwerkingsverantwoordelijke. De gerechtsdeskundige dient bijgevolg de AVG te respecteren en o.a. ervoor te zorgen dat hij/zij enkel gegevens verwerkt die noodzakelijk zijn voor de uitvoering van diens opdracht. Wanneer partijen of derden stukken onder zich houden die relevant zijn voor de waarheidsvinding maar ook persoonsgegevens van derden bevatten, zal de gerechtsdeskundige met name de verwerking van persoonsgegevens tot het minimum moeten beperken. Het is sterk aanbevolen dat de gerechtsdeskundige telkens in concreto nagaat welke gegevens relevant en noodzakelijk zijn voor de uitvoering van zijn opdracht.

Benoît Allemeersch
Sofie Rosseel